

پیشگفتار

﴿ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ﴾

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ^۱، ثُمَّ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ رَسُولِهِ - أَفْصَحَ مَنْ نَطَقَ بِالضَّادِ - وَ آلِهِ الْمَيَامِينَ الْبَرَّةَ وَ أَصْحَابِهِ الْمُتَّجِبِينَ وَ بَعْدُ ...

یکی از فنون بسیار مهم و در عین حال فراموش شده در کشور ما، فن ترجمه عربی - فارسی است. ابعاد این مطلب زمانی نمود بیشتری می یابد که شاهد تعداد بسیاری از کتابهای فن ترجمه انگلیسی - فارسی در کشورمان هستیم، در حالی که تعداد کتابهای فن ترجمه عربی - فارسی از تعداد انگشتان دست فراتر نمی رود. این کاستی ناشی از ضعف زبان عربی نیست بلکه ناشی از کم توجهی صاحب نظران به این مسئله بسیار مهم است. متأسفانه این کوتاهی در حق زبانی صورت می گیرد که از دیرباز به عنوان زبان دینی، مورد توجه ایرانیان مسلمان بوده است. زبانی که خداوند سبحان در هشت آیه به صراحت از آن یاد می کند. از جمله اینکه می فرماید: ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾^۲ همان زبانی که بزرگان این مرز و بوم همچون ابو منصور ثعالبی^۳ نیشابوری در توصیف آن گفته اند: مَنْ أَحَبَّ اللَّهَ تَعَالَى أَحَبَّ رَسُولَهُ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ [و آلِهِ] وَ سَلَّمَ وَ مَنْ أَحَبَّ الرَّسُولَ الْعَرَبِيَّ أَحَبَّ الْعَرَبَ وَ مَنْ أَحَبَّ الْعَرَبَ، أَحَبَّ الْعَرَبِيَّةَ الَّتِي نَزَلَ بِهَا أَفْضَلُ الْكُتُبِ عَلَيَّ أَفْضَلِ الْعَرَبِ وَ الْعَجَمِ وَ مَنْ أَحَبَّ الْعَرَبِيَّةَ عُنِيَ بِهَا وَ ثَابَرَ عَلَيْهَا وَ صَرَفَ هِمَّتَهُ إِلَيْهَا: کسی که خدای سبحان را دوست دارد، رسول او، حضرت محمد ﷺ را دوست می دارد و هر که رسول عربی را دوست بدارد، عرب را دوست می دارد و هر که

۱. اعراف، ۴۳.

۲. یوسف، ۲.

۳. مقدمه فقه اللغة و سر العربیة.

عرب را دوست بدارد، زبان عربی را - همان زبانی که بهترین کتابها بدان بر بهترین عرب و عجم نازل شده - دوست می‌دارد و هرکه عربی را دوست بدارد، بدان توجه می‌کند و [در یادگیری آن] پشتکار به خرج می‌دهد و همت خود را صرف آن می‌کند.

بسی مایه خرسندی بود اگر کتاب حاضر نیز مانند العَرُوضِ العَرَبِيِّ البَسِيطِ^۱ به زبان عربی به زیور طبع آراسته می‌شد، اما از آنجا که هدف، آموزش فن ترجمه به دانشجویان و علاقه‌مندان فارسی‌زبان است و این کار جز با شواهد و ترجمه‌های متعدد از فارسی و عربی ممکن نیست، بنابراین پس از مشورت با همکاران فاضل و اندیشمند گروه عربی دانشگاه رازی که همیشه حقیر را با نظرهای ارزشمند خود یاری داده‌اند، تصمیم بر آن شد که کتاب حاضر به زبان فارسی نگاشته شود تا علاقه‌مندان به زبان عربی بدون رویارویی با مانعی بتوانند از آن استفاده کنند. در اینجا یادآوری چند نکته ضروری است:

۱. گاهی بدون آموزش اصول اولیه ترجمه، از دانشجویان خواسته می‌شود جملاتی را از فارسی به عربی و یا برعکس ترجمه کنند. این روش اغلب موجب یأس و نومیدی دانشجویان از ترجمه خویش می‌شود. به این عزیزان توصیه می‌شود قبل از ترجمه، مطالب کتاب را با دقت مطالعه و آنگاه به ترجمه اقدام کنند. مطالب نیز به گونه‌ای است که علاقه‌مندان در همه سطوح بتوانند از آن بهره‌مند شوند.

۲. به منظور یادگیری بیشتر، در پایان هر درس به اقتضای موقعیت، تمریناتی داده شده است تا دانشجویان و علاقه‌مندان، آموخته‌های خود را بدان بسنجند و درباره مطالب هر درس به بحث و تبادل نظر بپردازند. علاوه بر آن، در تمرینات و مثالهای کتاب سعی شده از لغات و اصطلاحات جدید و کاربردی استفاده شود تا علاوه بر آموزش دروس، مجموعه ارزشمندی از لغات و اصطلاحات روز به حافظه سپرده شود.

۳. یکی از دشواریهای خوانندگان، بی‌اطلاعی از پاسخ صحیح تمرینات در کتابهای آموزشی است. به همین دلیل، پاسخ کلیه تمرینات در انتهای هر فصل گنجانده

شده تا امکان مطابقت فراهم شود. نباید فراموش کرد که مراجعه مستقیم به پاسخها، میزان یادگیری را به حداقل می‌رساند. بنابراین توصیه می‌شود قبل از حل تمرینات، از مراجعه به پاسخ‌نامه جداً اجتناب شود.

۴. از آنجا که نگرش نظری و یا عملی محض به فن ترجمه به صورت مجزا چندان مطلوب به نظر نمی‌رسد، به همین دلیل تلاش بر آن بوده تا هم‌زمان به هر دو جنبه نظری و عملی پرداخته شود.

در این کتاب به منظور آموزش ترجمه، بخشهایی از برخی ترجمه‌ها مورد نقد و بررسی قرار گرفته که در این زمینه ذکر چند نکته ضروری به نظر می‌رسد:

۱. اگر ترجمه‌ای مورد نقد قرار می‌گیرد بدین معنا نیست که ناقد، خود را داناتر و شایسته‌تر از مترجم می‌داند و ترجمه خود را عاری از عیب و نقص می‌داند. به عبارت دیگر نقد ترجمه، هرگز دلیل بر فضل ناقد و یا خدای ناخواسته ضعف مترجم نیست؛ زیرا ناقد نیز همانند مترجم در معرض لغزش و خطاست و لذا نقد ترجمه جنبه پیشنهادی دارد و اجباری در پذیرش آن نیست.

۲. نقد ترجمه، نقد مترجم و یا اسائه ادب و خدای ناخواسته بی‌حرمتی به شخصیت او نیست. همچنین بر شمردن خطاها به معنای کاستن از ارزش کار مترجمان گران‌قدر نیست؛ زیرا بسیار اتفاق افتاده که مترجمان نیز پس از مدتی ترجمه خود را به نقد کشیده، نکات مثبت و منفی آن را متذکر شده‌اند. بنابراین انگیزه نقد ترجمه چیزی جز آموزش فن ترجمه نیست.

گفتارها مشتمل بر پنج فصل است که در فصل اول نظریه‌های ترجمه و نگرش کلی به اصول اولیه آن، معضلات و پیچیدگیها، و روشهای مختلف ترجمه همراه با نمونه‌های عملی مطرح شده است. در فصل دوم ترجمه اسمهای دو زبان از زوایای مختلف همچون تعریب، واژه‌گزینی، تطبیق اسمهای دو زبان با یکدیگر، جمعها و غیره مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل سوم فعلهای فارسی و عربی و زمانهای هریک، لازم و متعدی، معلوم و مجهول، مثبت و منفی و غیره با یکدیگر مقایسه شده‌اند. در فصل چهارم حروف دو زبان در مقایسه با یکدیگر، وجوه تشابه و افتراق آنها، همچنین ارتباط

حروف با اسم و فعل بررسی شده است. در فصل پنجم جملات اسمیه و فعلیه دو زبان، انواع جملات وصفیه، حالیه، شرطیه و غیره با یکدیگر مقایسه شده‌اند. در بخش ضمیمه، انواع لغت‌نامه‌های قدیم و جدید به عنوان ابزار کار مترجمان معرفی شده است.

علائم اختصاری منحصر به چند مورد زیر است:

ر.ک.: رجوع کن به؛ ص: صفحه؛ ج: جلد؛ ت: متوفی؛ ق: هجری قمری؛

م: میلادی؛ ط: طبع.

در خاتمه باید اذعان کرد که کتاب حاضر، حاصل سالها تدریس و تحقیق است که تقدیم عزیزان می‌شود. بدون شک هر سخنی جز سخن خداوند جل جلاله، عاری از عیب و نقص نیست و تنها اوست که مصحف شریفش «لاریب فیه» است. با این وصف، حقیر نیز از این قاعده مستثنا نیست و بر این عقیده است که: «كَفَى بِالْمَرْءِ نُبْلًا أَنْ تُعَدَّ مَعَايِبُهُ» و به قول سعدی «متکلم را تا کسی عیب نگیرد، سخنش صلاح نپذیرد». امیدوارم خوانندگان عزیز از بذل عنایت دریغ نوزند و نکات اصلاحی را تذکر دهند تا در چاپهای بعدی تجدید نظر شود.

امید است این بضاعت مُزجات در راستای خدمت به زبان قرآن مقبول درگاه

احدیت قرار گیرد. وَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ.

یحیی معروف